Ibsa Suuratu Al-Qiyaamah-Kutaa 4

Description

Qiyaamaan haqa erga taatee maaltu jireenya boodaatiif (Aakhiraatiif) hojjachuu fi of qopheessu irraa nama dhoowwa ree? Qananii Aakhiratiif cimanii hojjachuu irraa maaltu gufuu namatti taâ€™aa? Gufuuwwan kanniin mee haa ilaallu:

﴿كَلَّا بَلۡ تُحِبُّونَ ٱلۡعَاجِلَةَ ٢٠ وَتَذَرُونَ ٱلۡأٓخِرَةَ ٢١﴾

â€œ**Dhoorgamaa! Garuu isin [addunyaa] ariifattu jaallattu. Aakhirah immoo ni dhiistu**.â€• Suuratu Al-Qiyaamah 75:20-21

Kana jechuun yaa namoota dhimmichi akka isin, â€œduâ€™a keenyan booda hin kaafamnu, hojii keenyaaf hin mindeefamnu ykn hin adabamnuâ€• jettanii miti. Garuu wanti jecha akkanaatti isin kakaase, addunyaa ariifattu tana jaallachuu fi Aakhirah boodarra dhuftu caalaa fedhii addunyaa filachuu keessanii. Addunyaa ariifattutti amantanii Aakhirah boodarra dhuftutti kafartan.[1]

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa aayah haala wali galaatin namootaan, â€œDhorgamaaâ€• jechuun jalqaba. Sababni isaas, addunyaa gabaabdu fi yoosu baddu tana jaallachuun Aakhirah turtuu fi qananii baayâ€™een guuttamte dhiisu. Osoo ishitti kan amanan taâ€™aniyyuu carraaqi ishiif malu hin carraaqan.

Sababa ilaalchi isaanii gabaaba taâ€™eef, miâ€™aa argachuuf jarjaruu fi fedhii lubbuutiif deebii kennuu isaanitiif jaalalli namoonni addunyaa ariifattu tanaaf qaban jireenya tanaa fi faaya ishiitti akka rarraâ€™an isaan taasisa. Hojii fi xiyyeefannoo isaanii guutuu ykn harka caalaa faaydaa gabaabdu addunyaa fi miâ€™aa ishii argachuutti qajeelchu. Kuni Aakhirah fi ishiif hojjachuu irraa akka garagalanii fi koâ€™ooman isaan taasisa. Osoo warra Aakhiratti amanan taâ€™aniyyuu Aakhirah ni dhiisu, haqa ishii ni gatu. Kanaafu, kuusaa Aakhirah kuufame ni kasaaru. Addunyaa badduu keessatti of kasaarsu. Sababni isaas, sababoota Aakhirah dhiisanii karaa fi sababoota isaanii hunda gara addunyaa qajeelchan. Yommuu isaan duâ€™an, addunyaan of duubatti isaan achi gatuun namoota biroo ishiitti rarraâ€™anitti qajeelti.

Ergasii yommuu jireenya lammataatiif kaafaman kasaartoota taâ€™anii of argu. Sababni isaas, sababoota jireenya lammataa dhiisanii jiru, ishiif hojjachuu irraa addunyaa arifattuun koâ€™ooman (biizi taâ€™an).

Haalli kuni jecha dhorgamaa jedhuu hin barbaachisuu ree? Gaafilaaf beeksiisa, nama amanee hanqiseef qananii Aakhirah fi Jannata keessatti sadarkaa olâ€™aanaa kajeelun akka carraaqqi isaa dachaa godhuuf kakkaâ€™uumsa taâ€™uuf akeekachisni â€œdhoorgamaaâ€• jedhu ni barbaachisa. (Gaafilaf dhoorgami

yommuu jedhamu, gaflaa kana keessaa dammaqii Aakhirah qananiin guuttamteef hojjadhu. Nama Aakhiratti amaneef immoo, hanqinna irraa dhoorgami. Carraaqi fi qabsoo kee dachaa gochuun qananii Aakhirah fi Jannata keessatti sadarkaa olâ€™aanu kajeeli.)

Sababoota armaan gadiitiif namoonni addunyaa gabaabdu tana jaallachuun Aakhirah dhiisu:
Sababa 1ffaa-Addunyaan wanta arganii fi qaamolee miiratiin hubataniidha. Aakhiraan immoo wanta ijaan hin mulâ€™anne gara fuunduraatti dhuftuudha.

Sababa 2ffaa-namoonni jireenya addunyaa ni jiraatu, ammaa amma ishii keessa jiraatu. Kanaafu, ishiin akka koâ€™ooman isaan taasisti, miira isaanii keessaa fi alaa tooâ€™atti. Miâ€™aa ishii irraa dabalata barbaadu. Rakkoo fi jeequmsa addunyaa immoo ammatti keessaa bahuu fi gara fuunduraatti irraa of eeguuf ni ifaaju. Kuni gandaa Aakhiraa fi wanta ishii keessa jiru isaan dagachiisa. Osoo kan ishitti amanan taâ€™aniyyu rakkoo fi miâ€™aan addunyaa Aakhirah isaan dagachiisa, nama duuti isaaf gorsituu taatee fi Qurâ€™aana haala itti fufaan qaraâ€™uun Aakhira yaadanno isaa keessa galche malee. Keessumayyuu aayaata (keeyyattoota) waaâ€™ee Aakhirah, Jannataa fi qananii turaa ishii keessa jiruu, ibiddaa fi azaaba dubbatan itti xinxalluun yeroo hundaa Aakhirah akka yaadatanii fi ishiif carraaqan nama taasisa.

Sababa 3ffaa-sochiin fedhii namootaa fi hawwiin nafsee isaanii yeroo garii hanga wal dorgommii isaan geessa. Wal dorgommiin kuni miâ€™aa addunyaa fi faayda gosa adda addaa hisaaba maleetiif xiyyeefannoo akka kennan isaan taasisa. Karaalee kanatti nu geessa jedhanii yaadan hunda hordofu. *Isaan yeroo baayâ€™ee fedhii fi hawwii qaamaatii fi nafsee gammachiisu malee yaaddo biraa hin qaban.*

Sababa 4ffaa-Aakhiran dhugaadhaan waadaa tan galamteedha. Garuu akka hawwii fi fedhiin namaa ishiif kakaâ€™uuf ijaan hin mulâ€™attu. Aakhiratti amanuun amantii qalbii, aqlii fi wanta nafsee keessatti hubatamuudha.

Jireenya addunyaa keessatti gooddi qormaataa jalqabaa wanta ijaan hin mulâ€™annetti (gheybitti) amanuu akka taâ€™e asitti kaasun nurraa bareeda. (Namni goodda kana irra bahe akka dirree balâ€™aatti baheeti. Goodda kana irra bahu jechuun Rabbii oltaâ€™aa fi Aakhiraatti dhugaan amanuu fi hojii namarraa eeggamu hojjachuudha.)

Sababa 5ffaa: Akka yaada namootatti Aakhiraan gara fuunduraa fagootti argamti. Garuu dhugaadhaan dhimma baayâ€™ee dhiyoo taâ€™eedha. Isaa fi nu jidduu rakkoo duâ€™aa malee homtu hin jiru.

Barzakha duâ€™aa fi kaafama jidduu jiru yoo ilaalle, namni duâ€™e yeroo isaa hin beeku. Sababni isaas, darbiinsi yeroo isatti dhagahamuun ni haaqama. Warra qananiâ€™an keessaa yoo taâ€™e qananiin isatti dhagahamuun isa waliin ni tura, yoo warra azzabaman keessaa taâ€™e immoo azaabni isaatti dhagahamuun isa waliin ni tura. (Kana jechuun namni duâ€™e yeroo hangami qabrii keessa akka ture hin beeku. Garuu warra qananiâ€™an irraa yoo taâ€™e qananiin isatti ni dhagahama. Warra azzabaman irraa yoo taâ€™e azaabn isatti ni dhagahama. Kanaan ala hamma yeroo isarra darbee hin beeku.)

Duâ€™aan booda nafsee fi ruuhi keessaa hamma yeroo darbee beekun kan haaqamu erga taâ€™ee, warra duâ€™an biratti daqiiqaan takka, saâ€™aati fi waggoonni miliyoonni wal-qixa taâ€™uu

jechuudha. Yommuu qabrii isaanii keessaa kaafaman akkuma nama guyyaa qixxee yeroo muraasaaf rafee isaanitti dhagahama. Kana keessatti namni jalqaba duâ€™ee fi namni dhumarratti yommuu addunyaan baddu duâ€™e wal-qixxaatu.

Haala hirribaa keessatti muxxannoon namootaa, haalli yeroo gaggabbii fi opreeshinii, Qurâ€™aana keessatti haalli nama duâ€™ee ergasi waggaa dhibba booda kaafamee fi hirribni warra godaa (kahf) dhimma kana ni agarsiisu.[2]

(Namni hirriba cimaa saâ€™aati baayâ€™eef yoo rafe, yommuu dammaqu saâ€™aati takka qofa waan rafe isatti fakkaata. Namni duâ€™es yommuu kaafamu yeroo baayâ€™ee gabaabaaf waan ture isatti fakkaata. Qurâ€™aana keessatti, namni duâ€™ee ergasii waggaa dhibba booda kaafamee yommuu â€œHangam turte?â€• jedhamee gaafatamu, â€œGuyyaa tokko ykn cinaa guyyaaâ€• jechuun deebise:

أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَٰذِهِ ٱللَّهُ
بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِاْئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۥ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا
أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِاْئَةَ عَامٍ فَٱنظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ
وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ
نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

â€œYookiin namticha ganda mataa ishii irratti kukkuftee osoo jirtuu irra darbee, â€œDuâ€™a ishiitin booda akkamumatti Rabbiin tana jiraachisaa?â€• jedhe, [hin ilaallee?]. Rabbiinis waggaa dhibba isa ajjeesee isa kaasun, â€œHangam turte?â€• jedheen. Innis, â€œGuyyaa tokko yookiin cinaa guyyaa ture.â€• Jedhe. [Rabbiinis] ni jedhe, â€œAti waggaa dhibba turte. Mee gara nyaataa fi dhugaati keeti ilaali; hin jijjiramne. Gara harree keetis ilaali. Namootaaf mallatoo si taasisuuf [kana goone]. Gara lafees ilaali, akkamitti akka walitti qabnu fi ergasii foon itti uwwifnu.â€• Yeroma ifa isaaf taâ€™u, â€œRabbiin waan hundaa irratti Dandaâ€™aa taâ€™uu nan beeka.â€• Jedhe.â€•
(Suuratu Al-Baqarah 2:259)

Namtichi kuni ganda manneen ishii kukkufanii fi jiraattonni keessatti dhuman biraan darbe. Kana ajaaâ€™ibsiifachuun â€œRabbiin namoota duâ€™an kanniin akkamitti jiraachisaa?â€• jechuun gaafate. Ergasii Rabbiin isa ajjeessun waggaa dhibba tursiise. San booda isa kaasun, â€œHangam turte?â€• jedheen. Namtichis, â€œGuyyaa tokko yookiin cinaa guyyaa ture.â€• jedhe. Garuu inni waggaa dhibba ture. Kuni kan agarsiisu yeroo duâ€™a isaatti hamma yeroo isarra darbee hin beeku. Yommuu duâ€™aa kaafamu guyyaa tokko ykn cinaa guyyaa waan ture isatti fakkaata.

Warri goda keessa seenaniis waggaa 309 booda yommuu hirribaa dammaqan, â€œHangam turtan?â€• jechuun wal gaafatan. Isaanis, â€œGuyyaa tokko ykn cinaa guyyaatiâ€• waliin jedhan.)

Ammas, namoota duâ€™aan hundaafis hammi yeroo akka hin beekkamne Qurâ€™aana irraa aayatonni baayâ€™een ni agarsiisu. Isaan keessaa:

كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

â€œGuyyaa ishii argan akka waan waaree booda yookiin waaree dura malee homaa hin turre [isaanitti fakkaata].â€• Suuratu An-Naaziâ€™aat 79:46

Guyyaa Qiyaamaa yommuu qabrii isaanii keessaa kaafaman qabrii keessa waaree dura yk waaree boodaa malee akka homaa hin turretti isaanitti dhagahama. Waaree booda jechuun laaqana ykn zuhrii boodarraa kaase hanga aduun seentu waqtii jiruudha. Waaree dura (duhaa) jechuun immoo ganama irraa kaasee hanga aduun walakkaa samii geessu waqtii jiruudha.

Dhugumatti Guyyaan Kaafamaa (Qiyaamaa) hubannoo namootatti dhagahamuun wal bira yommuu qabamuu baayâ€™ee dhiyoodha. Duâ€™aa fi kaafama jidduu wanta hirriba fakkaatu malee homtu hin jiru. Akkuma namni yeroo dheeraaf hirriba cimaa rafee saâ€™aati takkaaf waan rafe isatti fakkaatu, namni duâ€™ees hangam qabrii keessa akka ture hin beeku. Yommuu kaafamu guyyaa tokko ykn walakkaa guyyaa waan ture isatti fakkaata.

Kanaafi, Rabbiin azza wa jalla Guyyaa kaafamaa fi wanta isa keessatti adeemsifamu dhiyoo akka taâ€™eetti ibse. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

﴿إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُۥ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾﴾

â€œDhugumatti, isaan isa (Guyyaa Qiyaamaa) fagootti ilaalu. Nuti immoo dhiyootti isa ilaalla.â€• (Suuratu Maâ€™aarij 70:6-7)

Ammas Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha.

إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًۢا ﴿٤٠﴾

â€œDhugumatti, Nuti adabbii dhiyoo isin akeekachiisne, Guyyaa namni waan harki isaa lamaan dabarsan argu fi kaafirri, â€œYaa hawwii kiyya! Osoo biyyee taâ€™ee [hafee] maal qabaa!â€• jedhuudha.â€• Suuratu An-Nabaâ€™i 78:40

â€œDhugumatti, Nuti adabbii dhiyoo isin akeekachiisne,â€• Yaa namoota azaaba Guyyaa Qiyaamaa kalaaye fi dhiyaate isin akeekachiisna. Namni jireenya addunyaa keessa jiraatu umriin isaa gabaabadha. Namni duâ€™ee immoo hamma yeroo isarra darbee waan hin beeknef yommuu kaafamu, yeroon inni qabrii keessa turee guyyaa ykn walakka guyyaa isatti fakkaata. Kanaafu, Qiyaamaan nama hundattu dhiyoodha jechuudha. Mee kana hubachuuf fakkeenyaa haa dhiyeessinu, Caalaan waggaa 60 booda duâ€™e haa jennu. Erga duâ€™ee awwaalamee booda hamma yeroo isarra darbee hin beeku. Yommuu kaafamu guyyaa ykn walakka guyyaa waan ture isatti fakkaata. Kanaafu, jireenya addunyaa tanaati fi kaafamu booda hammi turtii (yeroo) inni beeku waggaa 60 fi guyyaa tokko ykn walakkaa guyyaati. Waggaan 60 fi guyyaan tokko immoo yeroo baayâ€™ee gabaaba taâ€™aniidha. Kanaafu, Qiyaamaan nama hundaafu baayâ€™ee dhiyoodha.

Kitaabban wabii:
[1] Tafsiiru Xabarii-23/504-505
[2] Maâ€™aariju tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabburi-2/494-499

Date Created
December 30, 2019
Author
admin